

محمد عبده

اسلام وھانوتو

شرق فيلسوفى الشيخ « محمد عبده » قلميله فرانسه خارجيه
ناظرى موسيو « ھانوتو » گه رديه اوله رفق يازلمشدر .

منرجى : ذاكر القادري .

۱۹۰۹

ولكن ديننا قد ارتد صلاحه
اجازر ان تقضى عليه العمام.

(فيلسوفتاك اولم يتأفنده ايكن سويلامش تعينه سندن)
مقدمى : لکن بن صلاحنى اراءه ايندگم - يئنى
چالده ايلارنك خراب ايتوندىن تورنام .

ОРЕНБУРГЪ .

ЛІТРОВАЯ ТИПО-ВІТОГРАФІЯ ТОВАРИЩЕСТВА «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ И КІИ»

1909

هر امت نه قدر چاهل وضعيف اولور ايسه اوقدر حقسزاق كورر ؛ ظلم اولنور. هر طرفدن هجوملر ابدىلوب دىنى وعقيقتى نه قدر عالي ايسهده تلويث اولنور. مسلمانلار فقط دىنلارى سايه سته باريم دنيافه هر عصر كههازدن ملت حاكه واوچ عصر كههازدن علوم و معارف و بىوك مدننگه ايه اولمشار .
يونان ، فارس ، روملرنىك تحليل و تكميل ابدىلماش علوم و معارفلىرىنى آلوب تحليل و تكميل ابدوب بىسون دنيانىك نظر استفادىمىنه عرض اينمشاردر .

دىنلرى حوره بقرهده گى آيت كرىبهنىك دلالتلر طبعى هر دىندركه، عام روح و هام انساندىن بعث اينمش عالم و فيلسوفلرنىك انسان اول خلقىنده خدايه واسطه سز عبادت اينمش ، كوكلربىنى مشا مده سبل موجد عالم اولان خداينى جبروت اوزره طائىبش ، دىدكلىرى سوزلرده شو مفهومده و آيات قرآنيهنى تاميى ايدرلر .

لكن مع النامى هر امت و دىنىك باشينه كلمش بلاملر مقدس اسلام و امت معديبهنىكده باشينه دىن عالملى طرفىدىن كيترا مشدر .
مجرىدىن دورت عصر كههازدن هاملر، علوم و فنون مخالف دىانت محمديهدر ، دىبرك علومنىك اوزىدىن بعث اينمازىن آيات قرآنيهنى اوز مقصودلرینه موافق تامويل و تفسير ايدرگه باشلامشاردر .

مسلمانلر كوب فرقهلرگه بولنوب اتعاد وائتلاف آرالىرىدىن فالقوب نفاق و افتراق اورنالمش . منتقد ملا جلال باشندهغى :
«امتم ينمش اوچ فرقهگه بولنور.» سورينه مصداق اولمشاردر .

نه اولاد كورويپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىملار ئامبىرى

نتىجەده مەلىكىلر بىنىك غرىپلەلرى دىگىشوب آز الپايه باشلادى .
هر طرفدىن مەلىكىلرى فوللرىدىن چىقوب شو كونگى خالىبىنه كامىشدر . نهايت شرقى مسئلەسى ميدانغه چىقوب اوزلرىدىن فوتلى هر امت و حكومت بىرلرینه كوز دوگىش و هر نوزى و حيله لىر ايله مەلىكىلرینه خواجه اولورغه باشلامشاردر . حيات مئازعه سېنىك سوقبله هر امت بىرلرینه احتلا ايتدىكىن صوك چاهلرگه دىنباده حقوق اولمادىغىدىن حقوقى سز قالدىر مشارددر .

ايشته شو ترجمه ايندىكم فرانسىه خارچيه ناطلرى موشىور «هانوتو» نىك رساله سېده مسلمانلرى حقوقى قالدىرىنى و ايسچاپ حالته هلاك و خراب اينىك لازم اولدىغىنى فرانسوز امنىبىه بيان بلىكە ترغىب امليل قلمه آلدىمشدر .

استاذم شرقى فيلسوفى «مهد عبده» (رضى الله عنه) حضورتارى «المؤيد» غزته سنده عربيه و ملحق اولارق فرانسوزجه شور دىبه سنى نشر ايندىكندى فرانسىه و اسلام دىنباسندى هر هېچان عھومى حاصل اولوب هانوتو خطا مېنى شرقى فيلسوفىنىك قلمىدىن آنگلامش ايندى .
بندى استاذمىنىك فكريل روسيا مسلمانلرىنى آشنا اينىك و هر طائفم بدلىيار و فقير مانلر بىنىك واپورده فيلسوفىز ايله سفير اينمش ترك مانور سىدىن اعتزالغه دائر هر حركنده بولنوبىنى نقل ايدولر بيه مولفات دىنبه عالمبىه سنى مطالعه اينمازىن كىراك و اعتزال مەلرلر بىنى باصش ايشانلر و حضورتلرنىك نظر مطالعه لرىنه عرض اينىك امليل ترجمه اينتم .

ذاكر القارى

اورىكى ۷ نېمى آغوست ۱۹۰۸ شىھى

اسلام

فرانسە خارچىبە ناظىرى مەسىبە «غايرىبىل ھاۋونو» اسلامىيىتى بىلەن
ايدىۋىپ دىيۈرۈپ: بۇلار ھازىر «اسلام ومۇسلمان» مەسئەلىسى قىلىنىۋاتىمەن.
آسيالىق مۇسلمانلار بۇ ئىشقا بىر شەرقىي يۇرتتا بولۇپ، ئۇنىڭ مەدەنىيىتىنىڭ
پەقەت مەنى ئالۇپ ئافرىقا قىسىمىدىن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، بۇ ۋاقىتتا
كۆپىنچە ئورۇپا قىسىمىدا تۇرىدۇ، ئورۇپاغا ئۇلارنىڭ ئەھمىيىتى
بۇ مەنىنىڭ ئالىي ئىپادىسىدە راجە بىلەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئالۇپ كىشىلىرى
مەدەنىيىتىنىڭ مەسىبە، ئار، مەدەنىيىتى ئولدىقنى ئاڭلايدۇ، ئۇلارنىڭ مەسىبە
ئولدىقلىرى چەكلىنىۋاتىدۇ، قالغۇسى بولۇپ، ئۇلارنىڭ
سەۋىيەسى ئورۇپاغا ئوخشاش بولۇپ، لېكىن ئۇلار - ئى - ھەزىر بۇ مەسىبە
«مەدەنىيەت» دېگەن مەنىدىن مەنىنىڭ ئەھمىيىتىنى «ئاسىيا» شەھەرلىرى
بىلەن ئورۇپا ئىكەن، مەسىبە ئىشقا ئەھمىيەتلىك بولۇپ، مەدەنىيەت - ئاسلام
ھەممىنىڭ مەنى ئولان ئافرىقا قىسىمىدا فرانسە دۆلىتى مەقبۇلى ئىشقا
ئېچىۋېلىنىدۇ.

كريموف - حىيىنوف وشىرىكىلىرى
نەشردىن

آلماندەلەر . ھەر ئاھودىلارنى «كونغو» و «شارى» قوللىنىدىغان ھەرقايسى
 تونۇشنى ئايلانمىدىغان يۈرۈشكەن . بۇ خىل ئاھودىلارنىڭ قوللىنىدىغان
 ئاھودىلارنىڭ كۆپلىكىدىن باشلىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش
 لارنى ئالدىغا ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش
 تىلدا ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش
 دېگەن خىل ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش .

ھال ھو بولدى . بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ
 ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش . بۇنىڭ بىلەن
 بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش .
 بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى
 يۈرۈش . بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ
 ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش . بۇنىڭ بىلەن
 بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش .

ئوقۇش ئارقىلىق مەبلەغىنى بەلگىلەش ، ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ
 ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش . بۇنىڭ بىلەن
 بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش .
 بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى
 يۈرۈش . بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ
 ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش . بۇنىڭ بىلەن
 بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش .

والدەسى طرفىدىن اسپانىياغا منسوب اولان پاپا «اويس»
 «مصر» و «تونس» مملكتلارنىڭ بىر تەرەپلىك ئامىلىلە ئافرىقا گە كەلدى .
 بۇنىڭ بىلەن ئافرىقاغا ھەقىقىي ئاسلام ولايتلىرىنى ئاھودىلارنىڭ «اويس»
 بىلەن ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش .
 بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى
 يۈرۈش . بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ
 ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش .

ئافرىقا نۇسخىسى بىلەن ئاسلام دولتى ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ
 ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش . بۇنىڭ بىلەن
 بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش .
 بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى
 يۈرۈش . بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ
 ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش . بۇنىڭ بىلەن
 بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش .
 بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى
 يۈرۈش . بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ
 ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش . بۇنىڭ بىلەن
 بىرگە ئاھودىلارنىڭ خىللىرىنى بولسا آرا ئالدىغا قىلىپ ئاھودىلارنى يۈرۈش .

«اسلام» اوزمىنىڭ ايجرومى زىدە گىزە دىگىل بىلكە بىزگە كى يىقىن
 واسىرارى ايدى درجه ده بىزگە خى اولان «مراكش» دە ومركز
 اسلامىت و آفرىقادە شى باشقە مسلمان طائىفەلەر بىلە مۇناسىبىتى كەمىل اولان
 «مراكش غەرب» دە موجوددۇر . انكلىتەرە دولتى مصادمە اىنىش
 «مصر» و «ئەند» دە و آسپانك مەرجەندە شەبەبىكە غەنوز انسانىنىڭ
 بېشىكى اولان بىت المەقس اوسىندە بايراقى كوتارمىشۇر . و ايسكى
 بىزنىڭ مە طرفىدە مسلمانلارنىڭ مەدارى مەلۇمۇلر ايلە مەنالىقەدە در .
 بونلارنىڭ بىر شەبە مە قىطائى مەلىكىندە تەجەب ايدىرك درجهدە انتشار
 ايتىشۇر كە مەنى بەش مە المەلر : حاضر قىطائىدە مەنى بىكر مە ملىون مسلمان
 تىزدىن بوز بىك گە بالغ اولوب «ساكېامولى» گە دەمە بىلنە خىداپە
 دەمە ايدىلە كەك ، دېمە اعتقاد ايتىمكەلر . بو ايسە غەرىپ بىر اش دىگىلر .
 چونكە اسلام دىنپانك مە كوشە سەنە انتشار ايدىوب كۆرۈم كۆرۈم مەلى
 طرفىدىن قىبول ايدىلەش بىر دىنىركە ، بو دىنگە باشقە دىنلردىن زىيادە
 خالق رەھىت ايدىوب قىبول ايدىلر . آفرىقا قىطە سەندە بونلار بىلەن
 آق كېوملر كىيىوب ، بىنلرى حىيات قەدەلەرىنىڭ مە غلامىندىن خالى
 بول بىلماز مېچولر و آسپا قىطە سەندە سارى تولى و ئىبلر آرمەندە
 دېن اسلامنىڭ احكامىنى نىش ايتىمكە درلر . بو دېن باشقە قىطەلردە
 اولدىغى كىيى آورۇقادە دە مەشۇر در . مەبەس مەلر مەلر مەلر مەلر مەلر
 آلودىن مەجز و شىرقە دىنگىلر بىنە حكومت ، و آورۇبا دولتار بىنى
 ايسكى گە تەسبىم ايدىر استىنابولدى بىلشەشۇر .

بىلدى سەراپنىڭ مەلۇمۇلر نە مەلۇم و دروبىشۇر جەبە و زور چالەلەر
 كىيىوب دول مەظەمە قونىل و سەفەرلرى قىطارندە اوطورۇرلر . الف لېلە
 و لېلە نەسە سەندە كىيى كىشپارنىڭ مە كىلر نى خاطر گە كىيىر مەكەلر كە قوللر

نەسە مە تەسبىخ لېرىنىڭ مە كىلر بىنە مە وافق سوزلر سوزلارلر . بو رەتلر
 بىنە مە رضاللىر ايلە انسانلارنىڭ كلوارنى انتظار ايدىلرلر . «استانابول»
 و «مراكش» و آفرىقا و آسپانك غىلاصە : دىنپانك مە كوشە سەندە كىيى
 مسلمانلر كىرك بىدى و كىرك مەدى اولسون نەمەز و قىن كلور ايسە
 كىرك كىيىنىش كىيىوم و كىرك استانابول كىيىوم ، باشقە چالەمە و مەنى كىيىش ،
 بىللىرىنە مەنچىلر قىيىش ؛ ياخۇد «بىراىن» «جاممە» سەنە مەلۇم مەلى
 و «پارىس» مەدارس مەلى سەندە سىياسەت اولقۇر اولسون بىر و قەندە
 نەمەز اولقۇرلر . مەلۇمۇلر مە طرفىن مەلى ايتىش و «مەبەد» (م . م)
 باشامىش و وفات ايتىش مە مەلى مەسلمان تەسبىم و جەبە ايدىوب مەبەندىن
 باشلارى آچىق اولقۇر داخلى اولقۇرى ارض مەقدەسە گە بو ئىلر بىنى
 بو ئىلدرلر . بو ايلە مەلارت و ياخۇد مەلۇمۇلر ايلە تېمە ايدىوب نەمەز
 اولقۇرلر . خىداپە تەدال سوز ئىلە مەرام ايلە باشلارى آچىق مەلى مەلۇم
 مەج ايدىلر . مە مەلى مە كۆزى شۇ بىر گە كۆرەش و بو بىنى سوز مەش
 بو بىر گە كەلمە مەلىندىن باشقە مەبەندە مەج بىر لىقت تەبالماز . مە مەلى
 مەج ايدىمەزدىن وفات ايدىر ايسە مەلى و مەسرت ايتىندە وفات ايدىر .
 غىلاصە : بىر اوستىدە كىيى مە مەلىنى بىر رەبىطە گە مەج ايدىر .
 اشلر بىنى اذارە و افكارلر بىنى بىر نەقشە مە مەلى مەسرت ايتىدۇر . بو رەبىطە
 مەبەندى بىر مەبەكە اوخشار كە او سەبب ايلە مە شى مەسرت ايدىر و مەسرت
 مەلى تەوقتار . بىلكە بو رەبىطە ايلە كىيىرىك قوش مەتەنى اولقۇر بىر قىطەلر .
 كىش ايلە مەلى ايدىلەش مەج سوزدۇن چىنار مەقدەس سوزغە
 و بىت مەرام مەلىنىڭ كىيىرىكى دېمە مەسرت ايتىدۇرى كىيىگە و ئۆز
 لرىنى دىنپانك كىيى اوزاق نەقشە سەندە مە مەلىنىڭ مەلىندىن
 تەسبىخ ايدىر گە مەسرت مەبەندى بىت مەلىنىڭ مەبەندە كلورلر ايسە

قېلىرىنىڭ خېيىت دېنپەلەرى يالغىنلا ئوبىنى سىنى بىستە اولوب نىياز او قورغە
 كىشىلەر . امام آلدە مۇرۇب عىبادىتى «بىسىم الله» دېيەرك باشلا
 دىقە سىكون وسىكونت اونار بىك ارچە مسلمانلارغە قانائىلرېنى چەپەر .
 قېلىرى خشوع و نىياز ايله دولوب بىردىن «الله اكبر» كىلمە سىيل
 نمازغە كىشىلەر . سوڭرە ماڭقاپلارې ايله «الله اكبر» دېيەرك
 خشوع ايدىلار .

شو ، بىزدىن خارچ و بىر فېكر جېم ايدىر «اسلام» بىزگە علائە
 سىز لىن ايتماڭىز ! چوئىكە مسېيىن امانلار قولدىغە مى مەلئىلەر «دار
 اسلام» دىكى ، بىلكە «دار حىرب» ايسە لىدىكى لىكىن مەرسەت
 ايمانلى مسلماننىڭ قىلىدىغە تەظىم اولتور و مەرزىدەرلەر . كچوك بالا
 لىرى جېسى ايدىلىش نىقىنىڭ اطرافىدىغە آرمىلان ايلاندىكى كىر ،
 قېلىرىندە آچۇ دوران ايدىر . بو نىقىكە ، مىكەم اولماز ايسە ، كىرۈشەن
 مەنچ ايدە ماز .

بىزنىڭ قىرە و شەھەرلەرمىزدە قىر ، طوزغان باشلى بىر دروېش ،
 اوستىدىغە كى قارە شامىقلى آقى كېيىمى ايله اونروئوب خىدايغە خىد
 ورسولېنە صلوات اوقۇب چايطردىن چايطرغە ، قىرە دىن قىرەگە اسلام
 شېخلىرىدىن اولان اوليا و قېلىرىنىڭ خادىمە و خاللىرىنى دىكر ايدىوب
 بۇرۇر . مە قايىدە وارر ايسە مسلمانلارنىڭ قېلىرىندە بىزنىڭ قىرە بىزگە
 آچۇ دىمىمانلىرىنى قاپارتتور . اسلام دىنباسى نەپەئەت كۆب طائىفە
 لىرگە بولتوب بىك ارچە بىزنىڭ قول آماندەغە مى مسلمانلار آنلارغە
 انئساب ايدىلار . فقط بىزنىڭ نەقەدەم آستىدىغە مى بىر لىدىكى بولنىڭ
 مەركىز و زاوېە لىرى بوقى درجە سىندە ايسە دە بو طائىفە و مەدەبىلارنىڭ
 انصار و مەبىللىرى ئوقۇلارمىز بىزنىڭ آفرىقادىغە مىستەمرانلاردىن كچراو

ئۆلەك كۆرۈپچىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە ، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

اھلى مارتىدىن حىسن استىقبال اولتوب اكرام اولتورلار . احسان ايله
 لىرى و بىرىمىش صدقەلەر و جزائىر اھالىسىنىڭ و بىر دىكى مىكسان مېلىدىن
 مىقدار ئىدىغە يىللىق وظيفە و و بىر كۆند باشقە مەرقىبىر بولنىرى احترام
 ايدىر . هېچ اولماز ايسە بىر قولى بوغازلاپ حىرمت ايدىر . بو ايسە
 اعتبار ايدىلەك ، دەشت و جېرىنى ايجاب ايدىر بو واقىئەدە . چوئىكە
 بىزنىڭ جزائىر اھالىسىدىن آلدېمىز سەوى و بىرگە بو مەلئىنىڭ اېكى الو
 شىدىن زىيادە دىگىلەر .

مەلئىكىتىزدە بو طارىقت و طائىفەلەرنىڭ اھداستىدىن اولان مسلمانلار
 سىكونت ايله باشلارلار ، و جزائىردە كى حكومەت بىزنىڭ مەمۇرىلىرى ايله
 گۈزل علائە و مەمۇلەدە بولتورلار . بونىڭ سېيى ايسە آفرىقادىكى
 اسلامىيەتكە خىيىنىڭ كۆب مسلمانلارنىڭ آراسىدىغە مى علائە و رابطە نىڭ
 ايسىكرويدىر . لىكىن عىبىبىنىڭ نەپەئەت اېرىشەش اېكىنچى بىر طارىقت
 و طائىفە واردىكە ، بولنىڭ مەدەبىلەرنىڭ اسامى مىسلمانلاردىن باشقەلارغە
 ماقابل و خاضىرگى مەدەنىيىتى دىشمان كوررگە بىئا ايدامىشىر . بىزنىڭ
 خىدومەت بىزىن اوزاقى قوڭل بىر بىردە الشىخ «السنوسى» بىيوك بىر مەدەب
 تىشكىل اېتمىشىدىكە مەرىد و انصارى سەبىزىدەر . بو شىخ «البرجىس
 ھامون» مەيلىدىن اېكى كۈنىڭ مىسافەتەگە «چىقوب» شەھەرنە اقامەت
 ايدىر . بالالارى ايسە ، كوفرە ، طارىفە ھىجرت اېتمىشىلەر . بولنىر
 نىڭ مەدەبىدە قواعد دېنپەگە رەبىت ايسە تىشەيد اولتور . كىتوب
 و قىلەر شىمانلى حكومەت بىنە آوروپالىلەر ايله علائە و مەمۇلەدە اولدىغە
 اھچون اظھار نىسرت ايدوب فقط علائە اېتمىشىلار ايدى . لىكىن بولنىر
 نىڭ بو شىدىلى مەمۇلەللىرى خاضىر بو مەشارەش كى كورپىدە . چوئىكە
 شىمانلى حكومەت بىنە پەيىنلىق كىسپ اېتمىكەندەلار . لىكىن بولنىڭ بو

حاللری بیزگه فارشو اولان دشمنانلارینی اوزگارتمادی. بوزنگ
بیارگان کشلریمیزی همان جنوبی آفریقادا فائزلی انلر اولادون منع
ایتمکده درلر

بونداي اشار اسلامک و مذمبلر تشکیل اپنیک آفریقا قطعسه نه
گنه خاص دگل، بلکه «اسنابول»، «شام»، «عربستان» وه مرا
کش «شهر و مملکتلر ندهده باشرین پارتیلر تشکیل اولنمقده درکه،
بزی هر طرفدن احاطه اپنیشلر. اگر غفلت ایدوب بو حرکتلردن
کوز بومار ايساک بزی آسا اولرندن فورفلادر...

چزائردگی برلی نبعه ارمز آغزدن سوبلانمش باشرین امر
ار بوینچه گروه وفرقه لرگه بولنوب کچوک آسپا گه هجرت ایدوب
امید ایدالساگان امینتی آندمغه بوله قیلرینی - پنگا قنه سوبلامکده
ایدیلر.

بوفاروداغی محاکمه مز مملکتلرینی فتح اپنیک و باشلارینه کلگان
بلالر همینلرینی کپتنگان، مغلوب اولان اهلینک فکرلرند. هنوز
خطر وفورقچلر اولوبنی کورسته در. درست بو مقاومت و حر
کتلرینی ادارا ایدن رجبسلر بوقدر. لکن بنون اسلام دنیا س
آراسنده غی فردا ایلک بو رقاست و حرکتکه کفیل کایدی. بوزنگ
اسلام ایل اولنمقده علاقه ده اسلام و دین، خارجی و داخلی مسئله لرنگ
طوناش، برسی ایکنچسینه باغلو اولمقندن مسئله ننگ حلنی
مشکال شدرمکده در.

هر دینده گی اساسی مسئله لر قدر، مغزرت، حساب مسئله لر
ایلل باغلودر. بونلر دین بویلوی ایلل بویالمش اوج سوزدرکه،
نه قدر فیعی مشکل ایدمه وافق اولورغه و قلبیگه اعتقاد ایدرگه

حسن الفاء ایدرلر. دین انسان ایدون خدابغه ایدر شورگه بول
حاضرلر؛ باخود مغلوبنی خالقنک آلدنمه حاضر ایدرگه واسطه
اولور. لکن خدای اوزینگ قدرت مطلقه سبل، مغلوبنک کویلمنه
اراده ایدیه سی مقتضاسینه اشکه امتناع الفاء ایدوب بو اراده ننگ
امرینه هیچ بر وقت انسان مخالفت ایتمازی؟ باخود انساننک
خلقتی تمام اولدیغی کیی انسانده آنک نایبیریل عمل ایدیه چک
خصوصی بر اراده ومستقل بر اختیار حاصل اولوب اوزیندن
عالی بر اختیاردن اعانت طلب ایتمازی؟ باخود خدای خالق اپنمش
انساننک اوزینده مطلق اراده و ذاتی بر تصرف وارمیدر؟ یا انساننک
هر اش کرک خیر و شر کائناننی ادارا ایدر و وجودینه سبب
اولان خداینگ قدرتیبه راجعیدر؟

ایشته شو، هیچ دین و مذاهب ادراک و عقل راضی اولور
لق درجه ده حل ایدلماش مسئله ده دینی و فلسفی نزاعلر حصر ایدرک
درجه ده دگلدر. ایسکی فیلسوفلر، متأخر فیلسوفلر و عالما
کیی بحث ایدوب حل ایدمه مامشلردر. نهایت بو کونگه قدر بختنک
نتیجه سی اولمق اوزره عقائد بشرده ایکی خلاقی مذعب اولوی
بلمیشدر. بری: خداینگ عظمتی و عاوبتی محدود وانسان ضعیف نیک
وعاجز لکنک نهایتنده. اعتقاد ایدکدر. ایکنچسی ایسه:
انساننک مرتبه سنی کوناروب ایمان و اراده و اولادگی حسنت و بیئشی
هملری سببلی خدابغه بقبلنی حقوقنی و برمکده در.

برنهی فرقه ننگ اعتقادنک نتیجه طبعیه سی اوله رقی انساننی
اوزینه کرکلی اشلریندن افعال ایدرگه. تسرفیم ایدوب کویلمده
امید سز لک صاچار، عمننی بنروب هزیمتنی ضعیفلاشددر. ایکنچی

فرقة نك اعتقادى ايسه انسانلرنى اش وصلابنگه وحياتده مئازغه
 وطارنشوغه دعوت ايدىر. برنجى فرقه غه مثال < بوذا > دېئندى گى
 انسانلردىر، دېئلىرى آزارغه هر شېئىن تجرد ايله حكىم ايدىر.
 چونكه < بوذا > دېئىنك قامه سنوه انسان وكائىنات خدائى بولدى
 قاندىر. ايكىنچى اعتقاد ايه لارندىن ايسكى يونانيلاردر، آنلرنىك
 اعتقادنده خدائى مادى صفاتلرنده انسانغه اوخشار. بو اعتقادغه بنا
 انسان باخود بهادر خيرات وحسانتيله الهلر درجه سنده بولئوى بىكى
 اولدىغىندىن بو عقېده لوى بونلرنى عمل وحياتغه دعوت ايدىر.
 بش يوز سنه دن صوڭ ايسكى دىئانك خرابه لرى اوزرىندى
 ايكى دنانت ظاهر اولدى. بىرى ربانى، ايكىنچىسى بشرىدىر. بو ايكى
 دىئانت اولگى ايكى دىئانتنى لطيف برتئافىض ايله تئويل ايتىمكك درلر.
 بىرى دىئانت مسېبه دركه، آرى - عند جرمان - لرنىك آثارلرېنى
 واسطه سوارث اولوب سامېدىن مشتق وېر بوطاڭ ايسه ده سامى مذهبېنه
 هېچ مناسېتى يوقدىر. بو مذهب انساننى خدائېغه بېئىن ايدوب ترقى
 ايتدىر ايسه ده، ايكىنچى دىئانتدىن هبارت وسامى مذهبېله قانئشدرافان
 اسلام انساننى نهايت توبان درجه گه ايتدىر وب خدائېنى چېكسز يوقارى
 درجه گه كوتارىر. شو بىرى ايكىنچىسېنه باشقه اولان بىل اساسى
 اعتقاد اولان ربانىئنده آچىق ظاهر اولور. دىئانت مسېبه گه بنا
 تئلبىت بىنى آنا اولان خدائى اوغل اولان خدائېنى (مېسى م. م)
 خلق ايتىش؛ ايكسېده روح قىمكك متصللردىر. بو عقېده گه بنا
 < مېسى > خدائى هم انساندىر.

تئلبىت اعتقادى جنس بشرنىك گناھنى بشور اوزېنى بشر
 خطالارى اچون قدا ايدىر آدم جنسدىن خدائى بىولئىمىنىك

ئەۋلاد كۆرۈنۈشى
 www.ewfat.org

لر وئىدىن نشائت ايتىمىشدىر كه < لاله الا الله > كلمه - نى انشاء ايدوب
 خدائىك وحدانىئىنى اعتقاد ايدىر؛ مسلم بولنى نى ايدوب انكار ايدىر.
 مسېبىلرنىك بو عقېده ده بولئولارى خدائى ايله انسان آراسى
 بىقىنلاشدره چق و واسطه اوله چق عمللرنى اشلرگه رغبىت ايتدىر دىكندى
 اشانچى وېنگل بىر اعتقاددىر. اما اسلامىت مسلمانلرنى هواغه دوشىش
 انسان كىي ايدىر كه، قىزار، دىمالر، مقصد و غايه لار و دىبىت
 ايدىلش بىر خدائېغه بالوارمىدىن باشقه هېچ بر حېله وانقلاب كار ايتماز.
 اعلام كلمه سى < خدائىك مطلق اراده سېنه ناپشراقى > در.
 بو ايكى دىئانتنىك، ايكىنچى تىبىر ايله اسلام و مسېبى مذهبىتلرى بىرى
 ايكىنچىسى خدائىك، يونان وسامى دېئىلرنىك اصللردىن مشتق اولدىقلىرىندىن
 عمومى منشأ اعتبار ايله بىرى آخىرگه طوناش اولوار بىنى كورمكك مز.
 چونكه بو ايكى دېن كوب عقېده، مذهب و آدابلىرى يوناننى وسامى
 دېئىلرنىك اساسلردىن اقتباس ايتدىكلرىندىن بىرى آخىرگه متداخىل
 ايسه ده لىكن قدرت خدائى و حرىت بشردىن بىعئ ايتوده بونلر آراسىندى
 بىوڭ آيرمالر واردر.

بو مناقضه واختلاقلر اسلام و مسلمانلرغه اولان علاقه و مناسېت
 مزده بىزى باشقه باشقه ايكى بول و فكرگه سوق ايتىمكك در. بىزنىك فكر
 و قلم ايه لىر مازدىن بىعضبلىرى اسلام و مسېبىنكك حكىم ايتوده اوزىنىك
 مشاهدى ايتدىگى بو ايكى دېن آراسىندى فى خلاق و تئافىضى كوروب
 اسلامىنى بىوڭ دشمان عد ايتىشلردىر. موحىبو < كېبون > اوزىنىك
 < اسلام بانولوجىياسى > نام كئانېنده دىيور: < محمد دېنى آدملر آراسىندى
 فاش اولان چىئام خستى لىكدىر كه، انسانلرنى پارچىلاب اوتوررگه
 باشلامىشدر. بلكه اسلامىت قامل خستىك عمومى بىر ضىبىنىك و بىاڭلىش

بر مچنونقدرکه، انسانلرنی طوئقدر و کسالت اېچرومنه قالدورر. فان دوکمه و آراتی اېچمک و هر نورلی قباحتلکنکه باطور اېچوکنکه اویانور. «مکه» (با فکرنه قدر بلوب بازار...) ده گئی «محمد» (ع. م) نکه قبری الکتریک باقانه سیدرکه، مسلمانلرنک باشلرینه مچنونلق کپتروب صرغه خسته لکینی کوسنوررکه اجبار ایدر و عقلربنی ضائع ایدرور. خدای سوزنی نهایسنز تکرار و دوگنیز اینسی، شراب، موسیقینی مکروه کوررکه طبیعی درجه سنده عادتاندورر. روحانی بر مچنونلق و مالیغولیا خسته لکیدرکه، مساوت افکارلربنی واندنه حدن آشوب فسق قجورلرنی طوئقدر... الخ

بو کیی محورلر مسلمانلرنی ضررلی وحشیلر و بورنقچی حیوانلر (بالی بوری، پولیارس کیی...) ظن ایدوب بشدن بر الوشلربنی اولدرمک و قائلانلربنی قاطی خدمتلرده خدمت ایله حکم ایتمک، کعبنی طریقه طوطقی و محمد (عم) قبری «اوفر» و بسنقغه سنه قوبدای واجب اعتقاد ایدرلر. بو روشده مسئلهی حل ایتمک بنگل و انسانلرنک مصاحبتلربنه پک موافقدور. اویله دگلمی... لکن بو محورلرنک دنیا ده ۱۳۰ ملیون (خبر دور تیوز ملیون) مسلمان اولوب بو «مچنونلر» نکه اوزلرنندن و دینلردن مدافعه اېچون قیام ایدولری خاطرلرندن چیتمشدر.

ایکنی بر طائفه ایسه اسلام بزنگ دین و مدنیتنرگه فرداش بر دین و مدنیت اولوبنی اعتقاد ایدر. بونلرنک بعضلری اسلامینن اساس و معبادی جهنندن نصرانینندن آرتق اعتبار ایتمشلر. موسیو «اوازون» اسلامنک اصلاح ایدلش دین مسیح اولوبنی اقرار و اعتراف ایدوب یوغانش دینلربنی طابارغه سعی ایدر

فرانسوزلرنی اسلامیت ایله یاردم طاب ایدرکه نصیحت ایتمشدر. بونلرغه باشقه دیگر بر فرقه «کوردینالا» دن صرفه کنیسه شور خلردن بزنگ سوزینه اعتماد ایدوب اسلامینن احترام ایتمک واجب اعتقادی ایله: «آفریقا خلقی اېچون اسلام بر کویردرکه، آنک آرقلی و ثبندن مسیحتنکه چبقارلر» دیتمشدر. بو فرقنک فکری شو طرزده اولدیندن اسلامگه تسامح و تسامل ایله معامله ایتوکنه دال بلکه اسلامینن نشر ایتمک بولنک مسیح و مدرسه ایدر گدارزاق و نطقه ارتعین ایدوب فرانسه مدنیتنن نشر و لیکنلر فتح ایدرگه آلت ایتمکنک لازم دیتمشدر. حکمفرما اولان شو ایکی فکر آراسنده اعتدال و مسالمت بولی وار ایسه ده بو ایکی فکر بر چیتندن بوسی آخرغه موافق و دیگر جهنندن مخالفدر. بزنگ مامور و وکیللرمز و مستعیرا تمیزده حاکملرمز بو ایکی مخالفی فکر بیتنده حیران اولوب بر جهننده طرفدارلر و ایکنی طرفنده متعصیلر بولانش و معتدل بر فکر بوش ایکن هر قایوسی مسلمانلر ایله معامله ایتوده اوزلربنک رسم ایند کتری مخصوص یوانه ساوک ایتمکنه درلر. ایتشه شو کوئلورده باشلر لوب اجرا ایدامکنه اولان مخالفی فکر و میللر بزنگ اجتماعی «سیاس» اداری اشلرمزده چیتننک حاصل ایتدروب شک و شبهه ایدرکه سبب اولوب قرار گیر اولغان اشلرمزنی بوزوب آفریقا مملکتنه گئی اشلرمز بر تورلی یول و سیاست اوزره اجرا اولمامنده در. بو ترتیب سزاسکار آرتوب کون بکون خطراری زیاده لاشه چکدر. بونک ضرری دورت بش مایوندن عبارت اولان جزائر اعالیسنه گنه عصور قاهایه چقدر. بلکه امنیت حاصل اولوب قللر خودامینک بنرلوی ایله

ھەدىلىرى آرتاچقى آفرىقا مەلىكىنىڭ ھەر يېرىنە سىرايت ايدە چىكىر .
 حال شو روئىدە اېكىن مەسىلە بېيوك خىطرە لى بىر مەسىلە دىر كە ،
 حل اېتودە بىرگە نىرسە گە ائتماد ايتىك لازىمىر . مەسىلە نى حل
 اېتودە ھىبارتلىر تۈزۈمك وكوب سوزار بازىقى كارايتماز ، شو سېيىدىن
 بىن بو مەسىلە نى اڭ گۈزىل وھىيلە واسىبايلرىنى ومەسىلە نى حل
 ايتودە قائىدە ايدىر شىبارنى بيان ايدوب بتون فرانسوز مەلىكىنىڭ فېكرىنە
 عرض ايدىر .

آفرىقادە گى مەلىكىنىز تمام نەشكىل اولدىقتە بىن ھۆكۈمەتنى «اسلام
 ومەسلىھەتلەر» غە اولان ھىلاھە ومەناسىتىمىزدىن تەجىرىھە لى ھالىلەر واسىطە
 سىلە بىھت ايدىنىنى طلب ايتەشىم . بىن تىكرار بونى سۆال ايدىر مەكە ،
 ھاكىم ومىھكوملر مىز ايتىباغ ايدىر لىك روئىدە بو بېيوك مەسىلە حل اولدىسون .
 بىزنىڭ ائتمەمار گە رەھبەت ايدىر اوغللر مىز « چىزائىر » پاخود
 «تونىس» و« سىنغال » گە وارار ايسەلەر ھىرب اېكىنچى ھىبارە ايسەلە
 مەسلىھەت ايلە مەناسىتىدە بولدىلر . اېگۈن اېگەچك بىرلرېنى وخىدەمت
 ايدەچك خىدەمتچىلرېنى آنلردىن آلدىلر . مەبىشلىرىدە ائشترىك ايدىر
 لىر . بوللىر آراستىدە بو قىدر مەناسىت وار اېكان بىرسىنىڭ فېكرىنى
 وھالىپىنى اېكىنچىسى بىلماز . بو ھىلاھە ومەناسىت اھالى ايلە ھاكىملەر ،
 قاضىلەر ، ضابطىلەر ، آفېتسىيىلەر و باشقىھە ما مۇرلر آراستە اولور
 ايسە بىنە قورقچى اولور . بو چىھالت مەستەھرات ووزارتى پاخود دىنيا
 نىڭ كېنىڭشى نەقشەلرې ادارەلرېنە بىرلۈب آرارلىق بىر يا اېكىسىندىن
 باشقىھەسى خىرىپىلەسنە بوپلە فېكر كۈزىلە باقماش اونېر ووزىردىن تەشكىل
 ايدىر ھۆكۈمەت مەركىزىھە آراستە اولور ايسە نە قىدر قورقچىلى اولور .

ئەلەكسىز بېيوك مەسئۇلىيەت وئوقۇشنى ارىستەزگە آلدىقتىن سولق ھۆكۈم
www.ewlat.org

وتقۇدەزنى خىدەمت اېتىدىر مەك اېچون بېيوك بىھت وئىقتىبىلەر اھرا ايدوب
 مەلۇماتلى كىشىلردىن سوئال اولنوب فېكر وھىلاھەلەرنىدىن ائستىفادە ايتىك
 لازىمىر كە ، اھلام دىنبايىپلە ھىلاھەز اساسلى بىر اصول اوزرە اھرا
 ايدىلسون .

مامۇر ، ضابطە ، مەھنەس ، زىراھەت ھالىلردىن ھىبارت بېيوك
 بىر فرىقە مەسلىھەتلەر ايلە ھىنوز مەناسىتىدە بولنوب مەبىشەت و اھواللرېنى
 كۈز آللىرىدە طوئوب ھەر وقت بىھت وئىقتىبىش ايتىمىكتەدىلر . مەسلىھەتلەر
 اوزلارې بىز باھگان اچكى سىرلرېنى بيان ايتىمىكتەلر . مەسلىھەتلەر شۇيىلە
 ھەر خىل قىلىدىر كە ، سوئال ايدىر ايساڭ اوزون سوئالاب ھىواب و بىرر
 لىر . ھەر مەسىلەدە ھىتى ھەر كىم باور آچىقى درجەدە مەھوم اولان
 نىرسەلردىن بىھت اولدى . لىكىن شو اڭ ائىھاملى و كېرىك ، بىلەن ،
 بىز بىھت ايتىك سەددىدە اولدىقېمىز مەسىلەدىن بىھت اولنمايدى . نېچون
 بىز حىقىقت نۇرنى كۈستۈرۈپ سىياسەت و ادارە ھالىمىدە طوقىرى بولغە
 سلوك ايدەچك ، كىشىلەرنىڭ كۈزلىرىدىن ھىردەلرېنى آھاجىق و سېيىل
 لىر ايلە بارىدىم طلب ايتەبەز ! بو بىھت وئىقتىبىش نەتىجەسە
 سىندە فرانسە نىڭ مەستەھرات قانۇنى مەنابەسندە اولە چىق حىقىقت
 كۈستۈرۈر ما مۇر ومەستەھرات ھاكىمى قولىدە تىداول اولتور ، مەكا
 تىب ومەدارسلردە گى طلبەلەر آراستىدە نىشر ايدىلور بىر رىھالە
 قانۇنى ايدىر اھىك : ائتمەمار دە گى خىطالرمىز اصلاھ اولنوب مەلىكىلەر
 مىزنىڭ ھەر طرىفەنە ائنتىشار ايتىش ؛ كېچە وكوندىز ادارە دە گى خىط
 لرى اېچون آھ و آھ ايدىر آرلارندە ھىلە ومەناسىتلىرى و فېكرلرندە
 بىرلىكلرى يوق ما مۇرلر مىزنىڭ ھالىلرېنى پارىم ھىسر ائتمەن ايدىر كە
 بو رىھالە واسىطە سېلە مەكىن اولور ايدى . نەتىجە دە بىلكە بىر سوز

ایله بونلرنڭ حالنی اصلاح ایدوب خطالرینی میدانغه قویار ایدک .
 بن بو تفتیش نتیجه سینڭ قائده لی اولوبنه هیج کم شبه اینداز
 طئنده یم . فقط سوزمنی تمام اینمازدن مقدم مقصدگه وصول ایچون
 لازم کوردگم بعض ملاحظه لر ذکر ایده چکم : یوقاروده اسلام
 دنیاچنده سیاست ایله دین آراستده تمام مناسبت اولوبنه اشارت
 ایتیشتم . مسلمانلر عموما ایمانلرنی قونلی صورتده شعور ایدرلر .
 لکن آنلر سیاسی برك و متقدمیننڭ مدنیت پاخود وطنیت رابطه
 سی نسبه ایتدکلری نرسه لی بیوک و مهیم صورتده ادراک ایدرلر .
 چونکه بونلر نظرندده وطن اسلامینه منحصردر . مسلمانلر ، نفوذ
 و حکم خدای طرفندن استمداد ایدلور اعتقاد ایدوب اوز اعتقادلرنه
 بولغان انسانلرنڭ اوزلرینه حاکم اولورلرینی تجویز اینمازار .
 بونلر هنوز شو فکرلرنه ؛ باشلرنده بو فکرلر چیقماقدهن مسیحه
 حکومتلرنڭ قوللری آستنده شی مملکتلرده حاکملر ایله عکرمار
 آراستده سو نظام حاصل اولمشدر .

بو حرکتنڭ خلاقی اولهرقی اسلام مملکتلرنڭ چله سنده
 اولان « تونس » دلیکنده دین ، سیاست طارشسن ، منازعه سزیرسی
 آخردن آبرامشلردر . شویله که : بو مملکت اولگی مرتبهده ایسکی
 نظاملرینی و هادتلرینی رعایه ایتک اوزره « پای » (پک) نڭ
 نفوذی و حکمی آستنده فالدرلوب پای نڭ نفوذی اعتبار ایدلمش .
 سوکوره آفرینلاب تعیلات کورتلوب اداره و سیاست املر
 ینه قانناموب اهالیسی مملکتلرنڭ بزنڭ قوامزه تشویقی سیزمیده
 قالمشلردر .

بو بیوک آلماشو تیزک و ملامت ایله اولدیغندن اهالینڭ

احساس و کونکلیری قیرلمادی . اول مرتبهده مسجدلرگه مسیجبار
 کورتلمادی . وقار و فی ایدلمش بوللرغه صرف اولندی . حکم و اداره
 اوزلرینڭ قاضیلری و حاکملری قولینه تسلیم اولنوب قانونلری
 اهالینڭ موافقتندن باشقه اوزگارتملمادی . بلکه کوب وقتده
 اوزلرینڭ صوراولری ایله اوزگارتنلور ایدی . حکم
 و اداره و قانونلرنی اوزگارنوجیلرنڭ کوبسی برلی خاندن
 تشکیل اولمش مأمورار ایدی . خلاصه بو بیوک آلماشو
 هیج مشقتسز اهالینڭ کونکلی رنجتودن باشقه تمام اولدی .
 مدنیتنڭ نفوذی دینگه تیمازدن برلاشدرلدی . برلی خلق آراستده
 آروپا فکرلری ایمان محدودینی رنجتمازدن انتشار ایدوب فرانسه
 نفوذی ایله وطن نفوذی راحتنک ایله یقینلاشدی .

حاضر اسلام مملکتلرندهن بری « تونس » باشقه اسلام مملکتلرندهن
 آیرلدی . آرالرندهشی ایپ کبیلدی . ایسکی آسیا و « مکه » دن
 بتونلای علاقه سز بر حالگه قوبلدی .

بو مملکت ایسکیندن بیرلی بر طارنشو میدانی ایدی . فرطاجنه ،
 روم ، بیزنطیلر ، عربلر ، سان لویس ، شارلکانلر حکم سورمش
 مملکت حاضر امینچک و طامامواق میدانی اولدی . ایکی دهانت بلکه
 ایکی منداغل مدنیت قوچاقلاشدی . برسی ایکنچیسینه اوخشاش بر
 حالگه کلدیلر . خلاقی و نزهاربتوب کوکر کلرده گی آچار کونارلدی .
 برکنلی برندن او کونکلیرگه جنتنی خاطرلنور عواستدن ایکی طائفه ،
 بولبار و فرانسهوزلر استفاده ایتمکدهلر . شاید « تونس » مملکتده
 برسی باشقه لرینه طوناش ایسکی مدنیتلرنڭ اغرابهاری تمام پتما
 مشدرکه ، بزنڭ استقبالزنی قورنطوب ایسکی زمان و عصرلرده

اوزوامش مەنبەلەر ئىكەنلىكى - قىلچە - لىرى بىر خىل ئېكىتەپ سېنى يالغانمۇن .
 « قىروان جامى » ئەسكى مەدەنىيەت باغانەلىرى اوستىنە پىئە
 ابدەلىدى ايسە « كرىئەل لا فېجرى » كىتەپە سېئە « ئانىت » گە
 ھىدات اولدۇش « بېرما » ماغلرىنىڭ اېئا گېئە پىئە اولمىشىدۇر .
 خلاصە فرانسە نىڭ ھىمايە وانسانىنى (! . . .) ساپە سىئە بو پىرگە
 قارىشقىلى بىر تارىخ پىرلاشمىشىدۇر . ائتمال بو اثرلار اېسكى
 قىرلىرىدىن قوبارلۇپ كېڭ قاپوسنى ائستفادە اېئىمىك اېچون قائىدە
 اولدۇغىز زمانە ھەسرلەرچە باشار »
 اسناد الامام قېلسون الشرقى « محمد عبده » (رضى الله عنه)
 قلمبەلە موسىبو « ھانوتو » گە رەبە :

بسم الله الرحمن الرحيم

— اصول ادبانه بر نظر —

« ھومېد » مەبەرىنە خىتابلە دېيۇر : بىن ھاضرگە موسىبو ھانوتو
 قلمبەلە پارىژدە چىقار « ژورنال » غىزىئە سىئە پارلامىش و غىزىئە كىزدە
 تىرجىمە ابدەلىش مقالەلرنى اوقىم . مقالەلەر ھانوتونىڭ قىرلىرىدىن اطلۇپ
 چىقىش كەلەر دىرگە ، مەئىنى ھىكلەرى آستىنە كىرە چىك و اوزلر بىل كورشى
 اولان مەسالىملار اېلە مەاملە اېئىرگە موانىق قانۇنلار ئاھلىق اېئىرگە
 دەھوت اېئىر گۈزۈپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە ، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازما لار ئامبىرى

فكرىچە بوبل قانۇنلار ، ئاھلىق اېئىمىك مەسالىملارنىڭ اسلام
 دېئىنە تاھىم اولۇپ اسلامىنى نصرانىيەگە آرتقى كۆرۈشكەن و اسلام ھىك
 مەنى فرانسە ھىكومەتىنە تىرجىمە اېئىرەش اسباب و مەبەدىن بەئ
 اېئىمىك لازىم اېئىش . اگىر ھىقېدە لىرى ، دېئىلرى مەسالىملارنى فرانسە
 ھىكىم آستىنە قالدۇرغە و فېكرىچە سوغىر اولدۇر قى فرانسە ھىكومەتىنە
 و اوزلرى درجە سىئە گى ھىر فرانسوزنىڭ اھىرىنە اطامەت اېئىرگە
 مەسالىمە اېئىر ايسە فرانسە دولتېنە مەسالىملارنى پىرلرئىدە ،
 مەلىكىلرئىدە قالدۇرغى ايسە مەئىداراق اېئىمىك چاھىر اولۇر .
 عىكسالىدە فرانسە ھىكومەتىنە مەسالىملارغە ھىچوم اېئىدۇپ
 بىر اوسىنىڭ ھىلاكەت اېئىدۇپ بىر مەلىكى ياغۇد باشقىشە مەلىكىگە
 ھىجرت اېئىرگە مېھۇر اېئىمىك و اھىب اولۇر .

شۇ سېئىكە مەنى موسىبو اسلامنىڭ اصوللىرىدىن بەئ اېئىدۇپ اسلام
 اېلە نصرانىيەت بىلىكە كۆپ دېئىلەر آراستىغى آرتقىلىقى ئىشېش اېئىرگە ائتماد
 اېلە لىرىنىڭ كۆڭللىرىدە گى اثرلار اېلە بىر دېئىنىڭ ئېكىتەپ سېئە آرتقى لۇد
 پىئە ھىكىم اېئىمىشىدۇر . بەئ و قلمبەلە پارىژدىن مقالە لىرىدىن مەقەدى ايسە
 فرانسوزلرنىڭ نەپارىئە شەئىلىق اوتلر بىن باشقۇپ مەئىلر بىن مەسالىملار اېلە
 ھىر بە اېئىرگە ھىر قى اېئىر مەكىر . « ھانوتو » مەقەدى ھاضر دە فرانسوز
 اھالىسىنە اېسكى و قىلار دە غى مەروقى سوغىشارنى و چۆدكە كېئىرۈچى
 « رەھب » كىنى اولمەقىدە كىرە ، بوئىك اېلە ھانوتوگە ھاصل اولدۇ چىق
 قانۇنە و دولتېنىڭ قوننى بىلۈپىنى و فرانسە مەدەنىيىتىگە نە قىر مەرحەئىلى
 وانسانىيەتلى اولۇپىنى موزىئە اېئىدە بىلۈر . فرانسوز لغەتنە آشتا و قىرا
 نسوز ائتمىنىڭ آدەبى اېلە مانۇرلانىنى ھۈر و فرانسە مەدەنىيىتى ئىكەر
 اولدۇقېدە شادلىق ھىر مەقەلر بىن اھامەت اېئىر باشقۇرۇشنىڭ نۇر دىقنىر
 بىنى چىلپ اېئىر .

اگر موسیو «هانوتو» اصول دیندن هیچ بر اصله تعرض
 ایتماش اوله ایدی اسنی ذکر ایدر ایچون قانمنی حرکتلندرماز
 ایدم. مقاله سنی مطالعهدن حطم اعتبار و وعظلا نو، امتارنك والیر
 ینه ورجالرینگ همالرینه قاراغان کشینگ حطی تاریخنی فهلامک
 بلوب ناکمه ایتک ایچون اوقور مؤرخنگ حطی کبی اولسور
 ایدی. اصابت یا خطا ایدر ایسه اهیتمسز عد ایدر ایدم. لکن
 مقاله لرنده اصول دینگه تعرض ایدوی بو صاهنده بئی بازارغه
 مجبور ایدی. اول وهله دوک هانوتونك سوزلرینه بافار انسان
 تاریخ و عقائده مقلد اولوی بیلور. هانوتو فکرند کوب صورتلر
 جمع ایدوب قلمنی کوبسی اسلامیننی بلماز فرانسوزلرنی دهشند
 فالدرمق املبله حرکتلندرمش.

آروسام مدنیتلرینی تکرار ذکر ایدوب آرالرنده فی آبر
 مالرنی و آرمدننگ سام مدنیتنه غلبه ایتدیگی کبی شیلرنی
 بیان ایتدش.

آر مدنیتنگ پیشیگی اولان «هند» موسیو هانوتونك سوذگی
 محوسبت اوزره ایسهده لکن اهالیسی بوزلرجه نسلرگه آبراملر
 درکه، یرنك حیاتی مدنیتنه آرالرینی جمع ایتک قابل دگلدر.
 بونلردن هقل، خلق و صاهنده توبانچیلک ایل محکوم اولانلری وار
 درکه، قیامتکه قدر هو درجهدن بوناری درجهگه ترقی ایتک
 آنلرغه جائز اولماز.

بعضیلرینه نجات ایل حکم ایدلدیگندن ایکنی طبعه املینه آنلر
 فی طونماق حرامدر. هالمنك قناسی ایل امتقاد و انسانلرغه
 معیشتلرینه حاضر لئمامک آنلرنك عقیده لرینك اصاحتلندر. بو قدر

توبانچیلک برهه لرگه نهدن کاهشدر ؟ سام مدنیتی الك صوگ و قتلرده
 هنه آنلرغه معلوم اولدیغندن طبیعی سام مدنیتندن کلماشدر. هند
 میلکتینك جغرافیاسینه آشنا هر کش آنلرنك قایلری بو مدنیتگه
 الفت ایتما دگنی بلور.

موسیو هانوتو، آوروپاغه مدنیت شرق و آرمیلکتندن هجرت
 ایتدش مهاجرلر ایل کلدیمی ظن ایدر ؟

تاریخ صحیفه لرنده آوروپاده آرلرینگ نه درجه وحشند،
 علم و مدنیت آنلردن دگل بلکه سامیلردن نشات ایتدیگی خاطرینه
 کلیمورمی ؟ ایسکی یونانلیلر تاریخینه آشنا هر کس امت سامیهنگ
 ایسکی آوروپالیرغه اسناد اولدیقلرینی بلور.

مسلمانلر آوروپانك اطرائنی احاطه ایتدیکلرینده آر مدنیتی
 نهدن عبارت ایدی ؟ :- اسلام ظاهر اولدیقه آر مدنیتی فان
 توکک، دین ایل علم و خدایه عبادت ایل عمل آراسنده صوغشدر،
 قانلی واقعه لر ایتکدن عبارت ایدی.

اسلام آوروپاغه نه حوق ایدی ؟ آنلرنك اوزرینه عبوم
 ایدوب آنلرنك فارشی طوردیقلری اسلام مدنیتی نهدر ؟ :- اسلام
 مدنیتی آنلرغه فرسار و آسپالیرندن اولان آرلردن استفاده
 ایتدیگی هنر و صنایع، فرس، مصرلیلر، روم و یونانلیلردن
 آلوب پا کلادی و آوروپاده دین باشلرینگ اللری ایل پهراندیندن
 صوگ تطبیق ایتدیگی علوم و مدنیت ایل کلدیکه، اول وقتلرده
 آوروپالیر تمام غفلت و جهالت پردلری آستنده حبران
 ایدیلر.

بن موسیو «هانوتو» نك مجمل سوزلرینی مجمل اولارق اولچارمن

تەئەبىئىي ئايىمە قۇمى بۇلۇر و كۆب انصافلىرى اعترافدىن چىكىنازلار.
 آوروپالىلارنىڭ قىللىرىنى مەدنىيەت اوتلىرىنى اقام ايدوب حاضرگى
 مەدنىيەت پالاقىلارنى بائىدىر مەش نور انداس و اطرافىدىن نورلىرى
 پارلامىش و مەسراچە نصرانىيەت عالملىرى طرفىدىن سوندىرگە قوت
 صرف ايدوبتە ماقالەستىدىن عاجز و بايالارنىڭ علم ، مەدنىيەت ، خەرىتىنى
 قوارغە قانار و جانلىرىنى صرف ايدوب حاضرده استفادە ايتدىكارى
 مەدنىيەت ، عاوم و معارفى ، اسلام مەدنىيەتنىڭ شەلەبىدىر .

اسلام كىتىرىش و آر مەدنىيەتنى ايل طار تەشەش سام مەدنىيەت حەقتە
 غى ، مانوتو ، نىڭ فەكرىنە انسان خىران قالور .

ئەبەد مانوتونىڭ حەقىقەتتە ايرىشمازدىن الفاظ تارىقىچەگە اعتراف
 ايدوبى فرانسوز امتى كىي ذكى و امتارنىڭ طبىئەتلىرىنە واقف اولد
 يەندىن كورۇشلىرىنە غالب اولورغە مەنئەد بىر مات آراستىدە خارچى
 فوز و نجات بولماوى شو قىصورلارنىڭ نشامەت ايتىشىدۇر .

تارىقىچە باقار هر كىسنىڭ كوزلىرى آر مەدنىيەتنى ايلە بولاشەش
 شو دەپن اهللىك مەدنىيەت نىشەنە خەدمەت ايدىر انسانلار ايلە خارچە
 وقانلى و افعەلارنىڭ قزارىر . اگر اهابلىنىڭ احوالىدىن كورلەش
 اثرار ايلە دېنلەرگە حەكم جائز اولور ايسە حاضرگى مەدنىيەت ايلە
 نصرانىيەت آراستىدە هېچ مەناھىت يوقى دېە حەكم ايدىرز . چوتكە انجىل
 بىزنىڭ قولۇزدە ، هر اېنچە مەنالىرىنە قدر آڭلامقەدەز . انجىل دىنبايى
 ملاشلامى و زامەنلىك ايلە امر ايدىر . كولاكلارنىنى هر كىس سوروب
 آلور ايسە ردائلىرىنى بىرونى واجب ايدىر . اولك
 جياكلارنىنە هر كىم صوغار ايسە مەسول جياكلارنىنى
 بىر مال ايلە كۆپ ايدىر . آنا بولندە فدائى اولقى ايلە امر ايدوب

باينىڭ خەداينىڭ كۆكەنكى مەلۇكىتىدە داخلى اولوى ، دوتەنك ايلە نىشەنە
 كورۇنىدىنە آور بىر شى اولوپىنى قەدە ايدىر . بوندىن باشقە مەلۇكىتى
 و سېتىلار ايلە آدملىرىنى قان دىنبايدىن انتقطاع ايلە امر ايدىرگە ، آخرت
 اهلى طرفىدىن حەسن استىقبال ايدىلسونلار .

موسىبو مانوتونىڭ انجىل نىڭ خەدايى اېچون بولغان شىلارنى
 خەدايىغە وقىصر اېچون بولغان نىسەللىرىنى قىصرگە بېرىمەك ايلە و سېتى
 ايتدىگى خاللىرىدە مېدىر ؟ . آر مەدنىيەتنى ايلە قرداش اولان نصرانىيەتدە
 بولارغە بىر مەنەل كوردېمى عەبدا ؟ : - كوز ايلە كورمەك دىللىل بېقىنى
 اولدىقىدىن بوللارنىڭ هېچ بىر قايوسى مەدنىيەت مەسچەدە كورلەمەش .
 چوتكە بو مەدنىيەت ملك و سولطان ، آلطون و كەش ، نىكېرلىك و زىنەت
 رىبا و نفاق مەدنىيەتلىرىدە ، بو مەدنىيەتنىڭ كىي بېوك حاكىم لېرا و آلطوندىر .
 انجىلنىڭ بولارغە هېچ دىخلى يوقىدۇر .

«مەسچە ، قىصرغە بولغان نىسەنى قىصرغە نىك ايتەك ايلە
 امر ايتەش كە ، اولزارىدىن باشقە قورمىدىن اولان پادىشاھقە مەداوت
 ايتەمسونلار . لىكن حال بالكلېە نېرسلاشەش . پادىشاھ دىگىل بىلكە
 اولزارىنىڭ جىنسلارنىڭ اولبايىن رەبەلارنىدە بىر اوستىندە بولدىرمىق
 استە مازار .

دەست ، حاضرگى وقەتدە انجىل امرلارنىنە اطاعت ايتەش بىر مائەدە
 وارد . آنلار دە مەلۇكىتلىرىنى ، ماللىرىنى طامەسلاپ خەسرت عېسى
 مشهور مەنارە دن ايتىگان وقەتدە آباغىنى و قولنى هر كەس دن اول اوبار
 اېچون « قەدىس شىرىنى » گە مەجرت ايتەش آمرىقانلاردۇر . بوللار
 قىللىرى پاك و طەھەز اولدىقلىرى حالەدە دىنبا لىشىدىن منتقطع اولوب
 كىتە مەقسە گە باقمىدىن باشقە غە مەلۇكىتىنى صرف ايتمازلار . اگر

اسلام ابله كره شمش آر مدينى شوندىن عبارت ايسه بن هجت
ودليللرینه اشانورمن

آوروپالېرنىڭ علم و صناعته بىلكه يازو و قرائتده
استاذلىرى اولان قىبقهلى ساميلر و آنلر چىلەستىندى روم دولتلىرى
وقتندە مەنبەلەر، مشهور و فضل و عرفانلرىنى آوروپالېلر انكار
ايتماز آراملردى. صناعت و مەل ەم خلىق ترقىنىڭ اۆل باقىچىندە
ايكن مبدأى بىردى. نهايت معيشت ضرورتى، قىلېرنى پيدا ايتىش
حادثە واقىلېلرنىڭ طبيعتلىرى اجبار ايتىش بعض ايشىلردىن باشقىسنى
فرق يوقىدى. ەم امت محتاج اولدىقتە مەنبەنى بىرسى ايكنچىسىدىن
آلور. آرى و سامى اولىقى ابلە آيرىماز . . . حيات و معيشتلرىنى
ەم تورلى مەل و معارف ابلە نامەن ايتىلر. آوروپالى آرىلار شىرنى
ساميلردىن بو كۆندە انقراض ادرچەستىندە اولان شىرقىلېلرنىڭ مستقل
آوروپالېلردىن استفادە لىرىدىن زىادە درچەدە اقتباس ايتىشلردى.
حاضر ەانتونونىڭ سوزىندە رد ابلە چىك دېن كىلمەستىن باشقىە بر
سوز قالمادى. مىرنىڭ سوزىدىن سامى دېنىدىن نوحىد و آرى
دېنىدىن خلافى مراد اولوى آڭلاغلادى.

بن بو مشهور و زىرگە مكنىلار دەگى صىپلرغە مەلوم اولان
بر حقىقتىنى پىان ايتىم. اودە: نوحىد دېنى سامى دېنى دىگى.
بىلكە پالڭز ابراهيم (ه. م) و آنىڭ اوغللىرى و آناسى طرفىدىن
ەبسى و ايسكى صحابىلرى و انصارى منسوب اولان ابراهيم عليه السلام
انتساب ايتىدىگى عبرانى دېنىدىر. باشقىە كىتاب مقدسە دىكر ايتىلىش
عرب و قىبقەلېلر و آرام و باقىقىە سامگە منسوب اولان نوملر و ئىنى
مشېلر — خدايغە اوخشانوچىلر — در. اوزلرنىڭ ەموجە

ودىمەنلرى اولان آرىلرگە مغانى بر اعتقاد دە بولنەمەشلردى.
ەانتونونىشېبە و خدايىنى چىسلانى نوحىدگە نىفضىل ايتوودە كۆب
صىپلر پىان ايتوب فلسفە و احوال اجتياح بىشردە نە درچەدە مەلومانى
اولوئىنى بىلەرمىشدر. نوحىد و تشېبەگە دائىر فەكرمىنى صباح پىان
ايتىر . . . فقط قلمىتى قولدىن تاشلامازدىن بو كىسى دىزىرى
خدايىنى تعظيم ايتىدىكلىرى كىسى اكرام ايتىر كىشىلرگە دىكر
ايتىمگە: بىن ەانتونونىڭ تارىخى مەلوماندە شى فصور
لېرىنى پىان ايتىدى ايسە م و انەدە مەلومات تارىقىبە سى كىچوك
اولدىغىنىدىر. قومىنىڭ كۆبىسى ايسە بونى بىلورلر. غەدىن باشقىە
امىر و پادىشاھ يوقىدىر.

تقدیر

(ایشانلق بۆگه آر، فارسی و هندیلردن کلهشدر)

- ۲ -

موسیو هاناتو مسائل دینیه نك ك مپه ارنندن اولان تقدیر و توجید یاخود تنزیه مسئله ارنده سوز سویلامشدر. برنجی مسئل ده گی اشکالی قارشدردیندن و ایسکیندن بیری انسانلرنك بر مسئله ده گی اختلافلرینی بیان ایندکدن صوگ انسانلرنك بومسئل ده ایکی فرقهغه بولندکلرینی ایضاح اینمش. بر فرقهسی بنده لرنك اوز اشلرنده اختیارلری یوق. فقط خداینك اختیارله حرکت ایدرلر و ایکنچ فرقه انسان هر اشنده حر، خدای انسانه اوزینه فائده لی و ضررلی اشلرنی اشلرگه کمال اختیار و برمشدرکه، شو اختیار ایله هر اشنده تصرف ایدر ائتفادنده در. برنجی ائتفاد انساننی ذلت و خعیفلیکگه و ایکنچس قوت و سعادتک ابرشدرکنی بیان ایدوب برنجی مذهب ایدنی باراقده موجودات نك فناستی ائتفاد ایدر بوذا مذهبنی و ایکنچس مادی صفانلرده خداینی انسانگه تشبیه ایدر ایسکی یونانلیلر مذهبنی اولوبنی بیان اینمشدر. برنجس مذهبك انساننی رذالنده قالدروینی و ایکنچسبئنگ کمالات انسانیه گه ابرشدرکنی سویلاب مئلی کورامامش بر صورتده خطاء اینمشدر.

سوگره هانوتو املام و نصرانیت حقلده سوزگه باشلاب بو ایکی دیننگ برسی تقدیرده بوذا و ایکنچس ایسکی یونانلیلر مذهبنی تمثیل ایندکنی بیان ایدوب برسی ربانی اولوب آر مذهبئنیس ایکنچس بشری اولوب مام مذهبئنی تمثیل و برنجس یعنی نصرانیت انساننی خدایلق درجه سینده رفع و ایکنچس (اسلام) انساننی انك توبان حیوان درجه سینده ایندردیگنی سویلامشدر. هر دینك میلی بناء اینمش اصلنه ظاهر اولور. نصرانیتنگ اصلی آنا اولان خدای، اوغل اولان خدا ینی خاق ایدوبنه بناء اولندیقندن «عیسی» علیه السلام انسان و خدای اولمشدر. اسلامیتنگ اصلی خداینی بشرلکدن پاکلاب انسان ایله خدای آراسنده مناسبت منقطع اولورلق درجهده تقدیس اولوبنی بیان ایندکدن صوگ ایکی دیننگ اصلی بر اولوبنی محاکمه سز بیان اینمشدر.

محورلر و فکر ایه ارنده بو کتابده اولدیغی درجه ده محاکمه و فکر سزلك کورامشدر. بن حکم ایدونی املرنك مذهب و فکر لرینه آشنا اولانلره برافه چقم.

قدر مسئله سنده اختلافی کرک تشبیه چی و صوگ تنزیه چی اولسون ملتلردن بر ملنکه گنه مخصوص دگل. تقدیر مسئله سینده تشبیه و تنزیهنگ هیچ دخلی یوقدر. بلکه خداینك علمیتنگ هر شپینی و قدرنی هر ممکننی شامل اولوبنه مینیدر. تقدیر مسئله سنده هانو نو فکر نهجه تشبیه چی مسیبهلرنك اوز آرارلرنده زور اختلافلر حاصل اولمشدر. اسلامیتنگ ظهورندن اول باشلانوب شو زمانه زده بوپله حکم مامدر. شاید هانوتو بطریق «توما» نك اتباعسی اولان نومی مذهبنیه یاخود «اویولا» نك قدریه اختیاریه مذهبنیه یاخود چیرییه

اولان «دومتكين» لرنگ عئیده اربینه اطلاع ایتمشدر. نصرانیلار آراسنده بونلرنگ انبایلری کوبدر. هانوتونگ دعوی ایندیگی کیی بو مذهب سامی مذهب دگل بلکه آرپلر آراسنده پیدا اولوب باشقه لرینه سرایت ایتمش بر مذهبدر.

عملی ترک ایدوب اشسز باطقان بوودی ایشیدایشمی؟ کیمه لر یله انگلتره جزیره لرینه ابرشمش قنبقه ایلر غیبیدن کله چک رژیما لر ایله لندنلایوب، یقلاب یا طدیقلری کورلشمی؟ خیر، بلکه تقدیرگه اعتماد و غیبیدن کله چک احلاملرغه اشانمق و اشسزاک مناسترلرده گی راهب و راهبیلر آراسنده کورلشدر. شو سببیدن یونلر انسانلرغه بیوک بلاء و ناهال اولورلر. آوروپا بونلردن بر وقت بوقمش و کسکین قلیچار ایله بونلردن خلاص اولوینی طلب ایتمشدر.

اتفاق و صدفه مذهبی یونانیلار آراسنده شهرت بولمشدر. فلسفه ننگ مبادیسنه آشنا کچوک متعلملرگه بوبله معلومدر. بو مذهب شویله مذهبدرکه، فلسفه کتابلری بومذهبنی ابطال ایله طولدرمشلر در. بو مذهبه بیا هر شی اتفاق و تصادف اوزره حاصل اولور؛ ممکن عله و سببگه محتاج اولماز. بو ایسه خالق عالمگه هر شبنی امتداد ایئودن آرتق درجده جبریگه یقینلدر. بومذهب آر اعتقادنچه انسانن کمالات و سعادتگه ابرشدره بلورمی؟

خدای طرفندن احکام احلامیهنی بیان ایدوب ایندرلش قرآن جبریهلری توییح و فکرلرینی انکار ایله نازل اولمشدرکه: خدای اراده ایدر ایسه بز و بابالریمز مشرک اولماز ایدک و هیچ بر خدای و طبیعت حلال اینمش شیلری تحریم اینماز ایدک، دیدکارنه خدای بونلردن اول منقرض اولمش امتلرده بونلر کیی یالغان سوپلادیلار

مفهومنده گی شو آیت ایله توییح اینمشدر: لو شاء الله ما اشر کنا ولا آباؤنا ولا حرمنا من شیء کذلک کذب الذین من قبلهم... قرآن کسب و اختیارنی آلتش، دورت آبتنه بیان ایدوب لازم کورمشدر. اول امرده بونلرغه مخالف کورنگان: «اگر خدای اراده ایدر ایسه آدملری بر امت ایدردی» مفهومنده گی آیت کائناتنگ ناموسی دبه معروف خداینگ عمومی سنترلرینی بیان ایله انزال بیورلشدر.

هر عقلی انسان بنده ننگ اوز اشنده گی اختیار یله خداینگ قدرنی اثرنده گی آبرمانی امتلرنگ اخلاق و طبیعتلرنده کورر. بنده اختیارنی اولوینی وجدان قبول ایدر. فقط اوزینی معرفت اینمیان نادان، انکار ایدر. لکن امتلر آراسنده غی اخلاق و طبیعتلرده گی اختلافنده بنده ننگ اختیاری یوقدر. بر، کورک و آراسنده غی شیلری کیی خداینگ خاقبدر.

اقتد مر صلی الله علیه و سلم ننگ هلی و حوزی بنده ننگ اختیارنی اولوینی تام پید ایدر. رسول هر وقتده اشدن اهرنمی و اش اولمبقده راحت و اویقوسنی برافور، انسان جنسندن درجه سینه هیچ کم ابرشما به چک جدیدنی اولمشدر. دعوتینی تمام اینوده رسول تقدیرگه اعتماد ایدوب توشا گیتنه باطوب: «بتم نصرتمنی کفیل اولان خدای دینننگ کلامینی بنم مشقت و آرومدن باشقه تمام ایدر» دبه دعا ایله اکتفا اینشمی؟ خیر، بلسکه خداینگ درصت و عدهلری نشاط و اجتهادنی آرتدرمش.

رسول سوکنده صحابه لر و سفار خداینگ علمی احامله و قدرنی

ئىمام اولوپتە ھەركىسنى مەكەل-ئورنىغا ئېمان ئېتىمىشلىرى ۋە خۇدايىڭ اوزارېنىە
كامل عقل ۋە اختيار ۋە پروپىنى ھەركىسنى زىيادە بىلمىشلىرىدە . سەئى ۋە غېبىرت
كەسب ۋە عىبادە پىتون عالمگە رەھبەر اولمىشلىرىدە . حتى ھانۇتو ۋە امثالىنى
بۇ كۈنلەردە بۇيۇل اسلام نىڭ انتشارىدىن المەنك ايدىر درجە دە آثار
قالدىرمىشلىرىدە .

ايشتە سامى عقىدە پاخۇد دەھوت مەدەيە ۋە مەدەئىت اسلاميە بىر نىڭ
الڭ بىر كىسىز نىقەلە ارندە قى بدوئىلرېنى ، شەھردە اقامت نە در بىلمەش
علم ۋە صنعتىڭ اسلىرىنى بۇيۇل اىختىمامش عربلىرى تونى ايتىرمىش
ۋە بارېم دىنپاغە امت حاكىمە ايتىمىش . رقت ۋە جەدان ۋە صافى عقل ۋە پىر
مىش ۋە بۇنىڭلە امئار ايله لطىفى مەعاملە ارندە بولنۇپ بەئىت مەدەيەدە
نېچە عصرلر صوڭك آوروپا يارىغە مەلۇم اولمامش خىش علم ۋە مەعارف
خەرىنە لارېنى چىقارتۇپ استفادە ايتىمىشلىرىدە .

اسكەن ۋە اسفاھ شىبلىپىن باشلىرى بىسار آرلىرىڭ غەيبە ۋە فەكرلارېنى
آلۇپ ارغى مەقدسە ۋە ھوامىنى پەيرانمىشلىرىدە . نەقورانى انتشار
ايدۇپ ضررى نەھىت درجە بۇوك اولمىشلىرىدە .

فارس ۋە روملىرىدىن اسلام كىيىمىنى كىيۈنەش
قىللىرى مىسلىمىنلر آراسىنە اوزارېنىڭ آرالرىدىن غى اخلاقى ۋە نىقاقلرېل
كۆپ اسلامىيەدە بەئىت اولان عقىدەدە مەدەلەنى اعداىت ايدۇپ خۇداى
ۋە رسولى بەئىدىن مەنغ ايتىش نەقەبىر مەسئۇل سېنە چۈمەشلىرىدە . مىسلىمان
لارنى مانور ۋە يالغان سوزلر ايله آلداب نېچە فرقه ۋە مەنەپارگە
آيرمىشلىرى . خۇداى رسولېنى : « دېنلرېنى تەفرېقى ايدۇپ مەنەپلرگە
بولۇنمىش كىشىلردىن سىن مەسئۇل دىگەنسىن » دېيىپور . تەفرىق ۋە مەنەبىدىن

مەنغ ايدىر ۋەلا كۆرۈنۈپسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە ، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازما لار ئامبىرى

مىسلىمانلر آراسىدە « جېرىيە » نامىدە بىر طائىفە بولۇش ايسەدە
نەھىت ضەبىق ، عقل ۋە دېن آنلرنى طرۇد ايتىدىگەن كۆپ باشلامازدىن
مەقرىض اولمىشلىرىدە . نىسرائلر آراسىدە « نۇوما » ائىپادىنىڭ بىقاسى
كەين كۆپ ۋە قىلر قالمامىشلىرىدە . مىسلىمانلر چىر ۋە اختيار آراسىدە
اولان بەئىت ۋە عمل ۋە دىننىت ايمان مەدەيىنى اختيار ايتەشلىرى . آخرقى
ۋە قىلردە بۇ مەدەيىنى مىسلىمانلردىن نىسرائى « دەوسۇبە » ۋە امئالى آلمىشلىرى
ۋە بۇنىلرغە كۆپ كىشىلر ابارمىشلىرىدە .

بىن مىسلىمانلر نىڭ ايسىكى جاللىرىنە قايىنۇلورېنى انكار ايتىمىن .
نېچە قىرئادىن بۇيانە ايشان نامىدە بىر فرقه لايىقلىق پىدا
اولۇپ مىسلىمانلر آراسىدە دىن ايله علاقىدىسى اولمىيان ۋەم ۋە خىياللر
نشر ايتمايە باشلايدىلر . مىسلىمانلر نىڭ خەنلرېنىە بۇ ۋەھلر عقىدە
اولمىق ايتىبارىلە دىگىل بىلكە فەكرىنە مالك اولمىيان جامائىنى ۋە عاقل اكر
دىننىت دىن تەبىرىلە نەپە ايتماز ايسە شاشىدىر ۋە سوسە ايتىبار
يەلە اورناتمىشلىرى . اصول دىمىلرېنى بىلمەدەن مىسلىمانلر
آراسىدە كىسالت شايغ اولدى . ھەر ائىدە اولدىقى كەبى بىوكلىرى
مىسلىمانلارنى دۇشمنلىرى ذات ۋە مەسكەندە قالدىرغۇ ۋە تارىشولرى
توبان درجەدە قالولرېنىە باردم ايتىدى . بۇنىڭ آرا مۇدە حكەمىرما
اولان شو ايشانلىق يىنە آرارنىڭ بۇگە ۋە يۇرەكلىرى يىخشىللىقلىرىدە . . .
چۈنكى ايشانلىق بۇگە فارسى ۋە ھىندىلردىن قالمىش عقىدە لارېلە
بىراپ كەلمىشلىرى .

جرائر ۋە نونىس ۋە بۇ كۆنۈدە اسلام دىنپا سېنىكەن
كۆمەستە بولنور غەبىت ۋە آلدانغى ۋە دىنلارېنى كىسىدە ۋە خۇداى
اسمىنى دىكر ايدۇنى مال ۋە مەملەكەت سەب ايدىرگە آنت ايتەش دىرۇبشار

هانوتو ۋە ئالبىك اسلامگە مەھوم ايتولرېنە سبب اولوب، مسلمانلارنى
 آزدەشلەردە، اگر مسلمانلار حەقىقى دېنلرېنە ئايتوب فرضلارنى
 اداء ايتوب بىرلەردىن استفادە ايتارلار و بىرلەك باياق و فرانسىغە
 اقتدارلارنى نەبىدە قوت حاضرلارلار و اھماللرندە نجات تاپولرندە
 تەقدىرنىڭ ياردەمىنە ائتماد ايتوب شجاعت و بەھادىرلەرنە: اولدىن
 قاچوب قورقلانمىكىن دىگەندە، استفادىلە قىلىش و ناموسلارنى
 مۇھىتە ايتوب قونلېنىڭ ضەيىقىنى، مەرتلەرنىڭ دىيانى نائىل اولەپتى
 شېگە نائىل اولورلار ايسە، مەنولقارلار هانوتو نظرندە عقل، ھىيا
 نلارنى عام و حەكىم اولور ايدى. مسلمانلار نظرندە قەدىر مەسئەلە
 مىندە فەكر ھاجزى شۇدە. پارېن تەزىيە و تەشېبە ھەققىدە قىلىش كىرمى
 عرض ايتەرم.

توحید و تجسید

بو كۈن بىن هانوتونىڭ اسلامگە مەھومى رەد ايتۇدە آخرقى
 سوزىنى عرض ايتەمىز. بو كۈنگى سوزم ايسە توحید و خدائىنى
 و تەزىيە ھەققىدە اولوب مەقابلى خدائىنى آدمگە اوخشانو و تەجسیددە،
 (خدائىنى بىئىلى استفاد ايتەمىز).

هانوتو احوال امم و ھەقىقەتلەرنىڭ نەشائىنى ھەققىدە بىر شى اوقۇش
 ايسە و ثابت و بعض مادى موجوداندىە سلطنت الھىيەنى و ھەلامەك
 انسانىتتە قاپوچىنە كىرەمەش انسانلار ھەقىقەتسى اولۇپتى باور. توپان
 درجەدە قالولرى تورلى سۈرۈتتە و مەرتبەدە ايسەدە اعاينىڭ ھەقىقىلرېنىڭ
 ترقى ايتەمادگېنە دىلېل ائتماد اولور. بو توپانچىك آفرىقا و ئىپتىلار
 ندىن باشلانوب قىتاي، بوذېلرېنە و ھىند بىرەھىلرېنە مەنئى اولور.
 انسان ھىلم و مەعارفندە ترقى ايتوب و چىدان قەم ايلە لطفات كەسب
 ايتە و ھەقىقى كائىناتنىڭ سىرلرېنە و انى اولور ايسە اوزىلە روھى
 آراستەغى مادە، بىرەدەلرى پارچەلانوب روھانلىق ظامر اولور. تەقوت
 ايلە ھالى و جەرد آچىق درجەدە كورنوب خدائىنىڭ بىرلىگى، هانوتو
 وائىلى ظن ايتەكلەرى كېي مادە كېرەملرېنى كېيىنىڭ مەھال اولور
 ثابت اولور. چۈنكى چىكىز بولغان نەرسەنىڭ وجودىنى چەكلەمەك
 مېكىن بىر شى دىگەندە.

مەدېنىلەرلە هانوتو تەقار ايتەمىز بولغانلارنىڭ خاللىرى شۇ

روشده اولمشدر : «علوم و معارفلى نوقى ايندكچه و شنبىلىرى
 ايسكرمش . فيلسوفلىرى كائناننگ طبيعئالردىن بعث ايدىرگه شروع
 ايدوب مدنئىلر ينىڭ نپايىتنه ايرىدىكلرىنىڭ خدائىنى توحيد و مادى
 بر شى اولودىن نئزىبه ايتىشاردى . «فيناغورس» خدائىنى تقدىس
 درجه سېنە ايرىشوب آنگ صوگىدە كلىمش «سفرات» و «افلاطون»
 و «ارسطو» ائمتلىرىنىڭ كوزلىرىنى آورونىش و ثبوت قاراڭغۇ
 لغابىنى ازال ايدىرگه وار قوتلىرىنى صرف ايتىشلردى . «الهامون»
 خلافتى وقتىدە «مدنىت فاضل» نامىل عرب لسانىدە نىل اولتىش
 «افلاطون چەوربەسى» نى هر كس ارغور ايسە «افلاطون» نىڭ
 و ثبوتىدىن قالما ، ائمتىل فضائل و كالات آراسىدە مد اولان نچار عادت
 و فكرلرگە نە درجه دە مقابله ايندىگىر بلور .

علم بونلرئى و خدائىت درجه سېنە ايرىشدىكلدىن صوگ توحيد
 خدائى آنلرئى ايسكى جھالتارىنە قايتارمادى . بلكە مدنىت و معارفى
 فوفاشارى صرارچە ائڭ سانى و پارلاق روشدە دنپاي خىبادار ايتىدى
 ايسكى صرلبارنىڭ حالىت خوروشت : «علم آنلرئىدە و خدائىت
 درجه سېنە ايرىشدىدى . فقط دېن رېئىسلرى عامە آراسىدە بوغىبىدىنى
 نشر ايتىدېلەر . ايسكى عبادتلىرىنىڭ صورتلرئىنى ايقام ايدوب و مدائىتئىكە
 تشبىه كېوملرئىنى كېتىردېلەر .

شەيخى عدل و آز علم و ادراك ايسە سېنى واسطە لىر
 قارشىستىدە تونئانور . بىصبرت علوم و معارفى ايسە سېنى
 باراڭنىڭ ائڭ بوغارى درجه سېنە رفع ايدىر . وجود اهلادىن بئون
 دنپاغە نورلر پارلادېغىنى كورر . دنپادە نە وار ايسە بارچە سى
 دست حكومت بارىدە غى درجه و اھتبار لىرلر وجود اهلادىن

ئەۋلاد كۆرۈپىسى
 www.ewlat.org

استفادە ايدىرار . بو عقىدە ايسە لارنىڭ مرتبە سىدىن آرتقى بىر مرتبە
 بولنە ماز . كائناننگ جملە سېنە شاھىد و غەيبىدە آرتقى ايدىلمش نوسە
 لارنىڭ جملە سى و كليات عامىنىڭ جملەلە كائىنات نىڭ بىر خدائى تەربىيە
 سىدە اولوپنە حكىم ايدىر . اوزىنە كرك ايجاد و كرك امدادە ،
 اولسون خدائىدىن باشقا ھېچ بىر سلطان اولمايدىغىنى بلور . غىرغ
 الى كوستىرمش يول ابلە خدائىغە واصل اولىق . وەر ائىدە استىداد
 اينىڭ مېكىن ارادىغىنى آڭلار .

اهل تشبىه ايكى فېسىگە بولنور . بىرى كورنئىش پەنى و بو
 دانىدە خدائىق ائىقاد ايدىر . ايككىسى سى خدائى موجودانئىدە ظلم
 ادور ائىقادىدە بولنور .

بىرىنى طېئە نىڭ كائناننگ حقىقئىلرئىنى اعلماء ايتودە ادراكلىرى
 ضعيفلر . آتارغە نونلردىن اولان بىر قوت باخود خېوانلردىن بىر
 جىواننىڭ ئقوئى ظلم اولور ايسە اولزلىرىنە نىدرئىل پالان اوزىگىنە
 حاكم ظن ايدىرلر . هر اشلارنىڭ آتارغە مراعەت ايدىرلر . كورقلىرى
 و جھالتارى طلب ايتىدىگى نىر اولزلىرىنە جەئاد ، جىوان ، انسانى سلطان
 و حاكم ايدىرلر . حيات و نىركلىكلرنە مەبودلرى آراسىدە خېرىتە اولتىقلىرى
 قدر خېران اولولر . نوع و چىسە اولزلىرىنە باشقا اولمىيان مەبودلر
 بئى اولزلىرى اقتباس ايدىرلر . مەبودلرىنە شەوت و جھالتلىرى آرزو
 ايندىكى مقدار دە قربان و رضا ايتىدەك نوسە ار تقدىم ايدىرار ، خدائىلر
 بىنىڭ ھېكلىرنە هر نورلى فياحتلىكلرگە ارتكاپ ايدوب فضائل انسانئىنى
 پارچەلارلر . طاش ھېكلىرگە انسانلرئى قربان ايدوب بوغازلامقنى
 مقدس بىر اش ووظىئە عد ايدىرلر . بوندىن آرتقى انسانلرئى ئىندى
 نرسە و حشتلرگە ارتكاپ ايتىدور ؟ بو ايسە تارىپنىڭ هر صەئىفە سىدە

معروف و بو کوننگه فخر اثرلری کورنوب تورمه در .
 اینجه طایفه ایسه برنجه تشبیه چیلدن ادراکده یوقارورانی
 بر درجه ده ؛ لکن بو عقیده حبیلی بونلرغه نیندای ضرر و فائده
 کلمشدر ؟ اوزلرتدن عقلمه یاخود بیادرفنده بر انسان اوستون
 اوور و اوزلری الفت ایتمادکلری براراش یا حال طاهر اوور
 ایسه وجود خدایه مظهر اولمش اعتقاد ایدوب حکمی و نفوذی آسنه
 کروب آنک فاشنده اوزلری بی ذلیل عد ایدرار . وار عقل و اراده
 لری سلب ایدر . بو اعتقاد اوزره ایکن بونلرغه ذات و مسکینک
 واجب اوور .

جبل و مکر ایه اریته بو عقیده باشقه اریته استبداد اینمک ایچون
 اوزلری بی خدایانق درجه سینه چیقارونی بنگل ایتمش .

بو ایکی طایفه یقین اوچنجه بر طایفه واردکه ، بونلر واسطه
 و وسیلهلر اعتقاد ایدرار . بونلر خدایانق حقیقه نغیر ایتمش بر
 طایفه درکه خدایانق تختکه چیقش بر پادشا کی اوزینک مخلوقانندن
 مدبرلر و بندلر آنک علملرینه تصرف اینمک ایچون وکیللر صاهلار
 اعتقاد ایدرار . اوزلرینک آراسندن خدایفه یقیناق صایدقلری بر
 نرسه ایل ممتاز یاخود خدایفه یقین کشیلردن اولورغه اعتقادلرنجه
 دلیل اولورلق بر اش صادر اولور ایسه یوقاری درجه گه کوناروب
 کائانده تصرف ایدر ایچون صایلامش وکیل اعتقاد ایدوب خدای
 فاشنده شاهنجه بابوب الکیم املرند « آزارغه التجاه ایدرار و آزار
 دن بآردم طلب ایدرار .

بو عقیده لرتدن بونلر نه ضرر کوردیلر ؟ اوزلری بی کنبسه
 فار اوچیلری نه ، کاهنلرغه ، رهبسلرگ اسیر ایدیلر . اوهم و خیاللر ایل

فکراری طولو اولدیفندن مبادی علومنی رهبسلرندن تلقی ایدیلکلی
 خیاللرغه مخالفی اعتقاد ایل انکار ایدیلر . کاهنلرینک مدد و یاردملرینه
 طایانوب عهدنگه وسیله اولان شیلرنی و عملش ترک ایدیلر . تاریخ هنوز
 بو عقیده لرنک انسابنکه نه قمر بلاء اولدیفلرینه شاهددر . حاضرده
 شرق و غربده کورلمکده اولان حاللر بونی نامید ایتمکده در .

ایشنه بونلر هر قابوسی و ثنبنک لالریدرکه ، مبادی علومگه
 اطلاع اینمش هر کس و طبیعت نریبه سندن آیرلیمش عامه ناس
 بونی بلورلر .

هانونونک : « پوزانلیلرنگ مجوسیتلری خدایانق مسرتیه سینه
 ایرشونی طمع ایتدردیگندن افراد بشرنی نرفی و مدینتکه سونی
 اینماکده ایدی » مضمونده گی سوزینی بنم معلوماته بنا هانونونگه
 باشقه هیچ بر مسیحی سوبلاماشدر . بلکه پوزانلیلر اوزلری
 بویله خدایلقه ایرشو مقصد ایل فضیلت کسب ایتدکلری بی دعوی اینما
 مشلدر . بشرنی خدای اعتقاد اینمک دنیا ده گوزل بر اثر قالدیرما
 مشدر . بلکه « سقراط » و « افلاطون » ازال اینمک ایچون بحاربه
 ایتدکلری ردالئلری نالرمش .

مسببیکه یونان دینندن آلمش دیه حکم اینوبدک محاکمه سنی
 مسببیلرک اوزلرینه طابشرامز .

بن شو قدر سنی دیه باورمکه نصرانیت اول وهله ده زمانه سنده
 گی مجوسیتدن برنی پا کلارغه وار قوتنن صرف اینمشدر . بیبود
 وروملردن موجودات ایل عقیده لرینی تلویث ایل نلر ایل نلرشمشدر .
 بر خدایفه دعوت ایدر ایچون و ثنبلر آراسینده رسوللری نارالمشدر .
 تاریخندن خبردار هر کس دعوتلری خدایانق توحید ایدر که اولدیفنی

پۇر. خدایى تشبیه اینک نصرانیتنک ظهورتدن عصرارچه سوڭ
حاصل اولمشدر. ایپیرامور « قسطنطین » نك تاریخ هر کنگه
معلوم اولدیقدن تفصیله حاجت یوقدر. تشبیهه جلدن تجاوز
اولدیقدن سوڭ برنك اوزه روحى ظام قاپلادی، عام کونارلدى،
هئنگک نیتى هتى، نظام بوزلدى. نصرانى امنلر آراستده فساد
انتشار ایندى. سوڭره اصلاح ظاهر اولوب نصرانیت شو کونده گى
حالیته کینرلدى.

هیچ بر نصرانیتنک خدایه مسیح درجه سینه ایرشوب خدای
ویشر اولور ایچون عبادت ایندگى ایشتمادک و مانونو بیان ایندگى
کى هیچ بر مسیحنک نثلیش قکرادگینه دائر اثر کورمادک.
فقط «عیسی» (ع م) مسئلسنى نثلیت اعتقاددن باشقه عقلمه قبول
ایندررگه مجال یوق اعتقاد اینرلر. نصرانیلردن تورلی وقتارده
کوب طائفه لر و مذهبلر ظاهر اولوب «عیسی» شیطاننک شورندن
آدملرنى قوتارور ایچون یملارنن نى دبه اعتقاد ایندوب « این »
کلمه سنى مختار و مصطلح ایله و «اب» کلمه سنى رحمتلى خدایله
تاویل اینمشلر. بو کونده بن پروتستانلردن بعض طائفه لرنى
پیلورم، آوروپاغه سفرلریم ائلمندە کوردم. آنلر علم و روح
قدسنى حیات ایله تاویل اینرلر.

نصرانیت کیش زیمانلرده اوزینک اطرائنده غى جوسلر ایله
آنلرنى بر وئلیتدن ایکنى وئلیتگه کرمک ایچونى محاربه اینر
ایدى؟

بن غزته ده مفائد نصرانیته گه طعن اینودن نامدب ایندم.
دینم اوزیده گوزول وادب دائره حنده مجادل گه مامورم، لکن

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازما لار ئامبىرى

مانونو دلیل انقاد ایندگى حوزاردن بحث ایندگه مامورم.
اسلام بتون دنیانى توحیدگه دهورتله نازل اولدى تئزیه آدم،
نوح، ابراهیم، موسی زمانندن بیرلى خدایتنک دین اولدیغى نصر
بیح اینمش. یهودى خصوصاً نصرانیلر آراستده اهل تشبیس و خداینى
هر شینه اوخشاودن پاك اعتقاد اینر انسانلر بولونى انکار ایندیش.
آرالرده تشبیهگه میل ایندلر بولغویغى بیان ایندوب دینلرنک اجابنه
ویالفر خدایه عبادت ایندوب عقلنى قصب، فکرو همتنى سلب اینر
رئیسلرنک اسارتلردن خلاص اولورغه دعوت اینمش

وئلیت، یهودیت، نصرانیت اسلام ایله تارتشیشلر. کوب زمانده
عدلری کوب قوتلری ببولک و بهادر ایسه لرده حق امله اینمش نور
لری قلملرگه اجرای تاویر ایندوب مذکور امنلر گروه گروه اسلامیت
ایله مشرف اولمشلر. همت و هزیمتلى اسارتلردن خلاص اولوب
خدای طرفندى عبه ایندیش استعدادلری قدر کوالات طلب اینرگه
باشلامش. توحید اهللری ایمانلری سایه سنده وجودنک اسرارندن
بحث ایندوب حجاب و وعملرنى پارچه لامش. فکر، نظر و دیندن
اولان عام چیشه لرینه ایرشوب آرالردن فساد زائل اولور
اولماز اوستلرینه عام قویاشلری پارلامش. علمنک هر ایشگندن
کروب نسیان زاویه لردنن چبقارمشلر. یونان، فرس، روملردن
قاله علوم و معارفنى استفاده ایچون بتون دنیاغه عرش اینمشلر.
ایشته نئزیه دینى اولان اسلامنک قالدیرمش اثرلری شوئلردو.
ظهورتدن ایكى غصه کچکازدن مسلمانلر بر و کورکده گى علوم
و معارفه آشنا اولوب معارفده اولان غلطلاری تصحیح و قانده لرینی
تنتیج ایندوب اصول علملر وضع ایندیلر. اوچنچى عصر مجریتنک

اوللارنده رصدا خانلار ناسبس ايدوب برارنى اولجاپ شرفده و هانوتونك مملكتنده معارف ايللرينه معلوم اولان علوملارنى وجود گه چيقارديلر .

بن حاضرده اوروپاده معلوم اولان بعض كشيپلرنك فكرلرينى عرض ايله اكنفا ايدرم :

« نصرانيت برده اون آلنى عصر باشادى بر فلكى كبتىر مادى . مسلمانلر رسوللرينك وفاتندن كوپ سنه لر اوتتازدن بو علملردن بحث ايدر گه باشلاديلر »

بو سوزلر هيج بر وقت حقيقى نصرانيتكه طعن اولماز . آنچه تحريف وتيديل ايدنلره طعن اولور .

هانوتو ، اسلام بنده ايله خدای آراستده غى علاقه نى كسدى ظن ايدر . بو ايشه بر وعيدر . چونكه اسلام خدای ايله بنده آراسنى تونا شدرمش ، واسطه سن خدایلك رضالغنى طلب ايدر گه بول آچمش . اسلام بتون عالم خدایلكفنه نصر فنده و بتون مخلوقانك معبودى بر خدای وهج كنگه خدایلىق رتبه مينه ايرشمك ممكن اولماوى ايله حكم ايتمش . خدای نبوت درجه سنى انسانلرغه و برمش .

خلاصه : خدایلقدن باشقه هر غى انسانك قولنده . استعداد واجتهادنده فصور ايتيلگان هر كشيگه ايرشمك ممكن .

خدایلك فضالى ناقص مد ايدر ايسالقه اوزگنى نرقيدن منع ايتمش اولور من . موعود معناسنى خطا آكلامش « اسلام » وه استسلام « كلمه لرينك معنالىر بده شوندىن هبارتدر . اسلام شوندىن هبارت ايلگان مسلمان اولان انسان چيوان درجه سنده فضيلت

كمالانك ايرشدر هر سبب ومسبباتى برانور مو ؟
 اسلامندن بحث ايدوب بازار محروگه اسلام و آثارندن بحث ايدوب بازماق لازمدر . اسلام هنوز اسلام و مسلمانلر هنوز مسلمانلردر ، هانوتو سوزلر بانه استيشاد ايتمش « كيبون » اگر علم اسندن خبردار اول ايدى آغيزندن بو نذوراتلرني چيقارماز ايدى . سوزندن بحث ايدر گه حاجت بوئى . اديبزانگى ، فكر سر زنگينه دليل او اورغه كلفيدر . تشبيه عقائدلارى ونهويه عادتلرى نه طرفدن كلفيگنى و سوزلر گه مينا او اويى قابدن آلديقلرينى بن وامل علم بلورلر .

مسلمانلر اوزلرندن اولان املر گه تمام اباروب انارنك دوشدكلرى هاويه لر گه واوعامارغه تودمشار . اولده گى حاللرينه قابتشلر .

دينده بدعتلر پيدا اولوب فضيلت وكمالانلرني آشماش . « كيبون » آغيزندن آندغى نذوراتلر ايله اطلدش .

مسلمانلر قرآنك قابتوب يوفاندقلى آدابلرينى تحصيل ايدر ايسار كوكلارى هر عبيدن سلامت او اوب خدای فرآنده هدايت ايندگى وسلفلرى عمللر بيله كوشتردكلرى وحاضرلادكلرى اصحاب معادتنن بحث ايدوب سعادتك ايرشورلر ايدى . قوللرينى جمع ايدوب انعدادك نائل اولوب « كيبون » و « هانوتو » گه بدعتلر ايله طوايرامش ديندن صحیح اولان دين دعا ضرورى اولور ايدى . . .

كيبون برده اسلام و مسلمانلرني بترونى موافق كوره در . مسلمانلر نك عددلرينك كوپاسگى مانع اولمايدنده هانوتوده . وافتت اينكده در . اوزلرينى بو كيبى او هام ايله آلدان بونلر و بونلر نك

